



# אשכולות

## העלוך השבועי של ישיבת "כרם ביבנה"

פרשת "שופטים"  
ד' באלול ה'תשס"ז  
ז'לין בוס' 30  
\*\*\*\*\*

העורך \_\_\_\_\_ "שירו לה' שיר חדש"

**כ** י תבא אל הארץ אשר ה' אלקיך נתן לך וירשתה ושתת בה, ואמרת אשימה עלי מלך ככל הגויים אשר סביבותי".

התורה אומרת לנו, שלאחר הכניסה לארץ עם ישראל ירצה מלך, ויש להעמיד מלך כזה שהקב"ה יבחר בו. אך התורה מגבילה את סמכויותיו של המלך לשלוש מצוות: לא להרבות סוסים, נשים וכסף וזהב. בנוסף לכך מצוה התורה על המלך גם מצות עשה אחת:

"והיה כשבתו על כסא ממלכתו וכתב לו את משנה התורה הזאת על ספר מלפני הכהנים הלויים". ורש"י כבר מבהיר לנו את המצוה. למלך יש חובה לכתוב שני ספרי תורה, אחד מונח לו בבית גנזיו והשני יוצא איתו לכל מקום ע"מ שיזכור שהוא גם עבד ה' ולא יתגאה על אחיו יותר מדי.

אך נתמקד אנו בהערה אחת בפסוק. לכאורה, התורה אומרת לנו, שכשהמלך יושב על כסאו עליו לעשות כך וכך, אך צריכה היתה התורה לומר: "והיה בשבתו" ולא "כשבתו". "כ" משמע כ"ף הדמיון, כאילו הוא יושב כסא מלכותו, אבל לא באמת. מדוע שיתנה התורה את הלשון וכתבה לשון שלכאורה לא מתאימה להמשך הפסוק?

נשתדל לענות על שאלה זו לאור דבריו של רב"ע. על המילים "והיה כשבתו" פרש: "בתחלת מלכותו". כלומר, המצוה חלה עליו בעת התחלת המלכות, ממש ברגע שהוא מתיישב לראשונה על הכסא ולא לאחר שכבר ישב. לכן כתבה התורה "והיה כשבתו", היינו מיד כשמתיישב, יכתוב את משנה התורה.

לפי זה, נענה על דרך הדרוש, כי יש לקרוא את הפסוק אחרת ממה שחשבנו. על הפסוק "אשר אנכי מצוך היום" פרש רש"י, שהמצוות צריכות להיות חדשות בכל יום, שהכל רצים אליהן. גם אצלנו זה כך:

"והיה – כשבתו!" על המלך להיות בכל יום ויום מימי מלכותו כמו אותו היום שבו ישב על כסא מלכותו, כמו אותה ההתלהבות והמרץ שהיה לו אז, ולא למלך כמצות אנשים מלומדה ולעשות כל הזמן אותם דברים אלא לחדש.

נמצאים אנו בפתחו של חודש אלול בו נקרא פעמיים ביום את הפרק: "לדוד ה' אורי וישעיה". שם אומר דוד "שבתי בבית ה' כל ימי חיי, לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו". והרי התמיהה בוקעת מעצמה מתוך הפסוק, האם הוא רוצה לשבת בבית ה' כל ימי חייו או רק לבקר שם מידי פעם?

אלא לפי מה שהסברנו מיושב יפה. דוד רוצה להיות בבית ה' כל ימי חייו, אבל שכל יום הוא ירגיש שם, כאילו הוא רק מבקר, מתפעל מחדש, עם תחושת המרץ והרעננות.

נמצאים אנו בפתחו של חודש אלול, התחלה של שנה חדשה, חזרה לספסלי בית המדרש, בית הספר וכו'. באים הפרשה ודוד המלך ואומרים לנו – התחדשו! התרעננו! אל תבואו לבית המדרש כמצות אנשים מלומדה, אלא עם כוחות חדשים, כאילו אתם רק מבקרים כאן! כך נוכל להפיק כולנו את המיטב ולהוציא מעצמנו את המקסימום שבנו בכל תחום שהוא ולעשות זאת בשמחה רבה.

גם אנחנו בעלון נלך במגמה זו ונתחדש. המדור "המשפט בחיי המעשה" יערך ויכתב ע"י הרב אהרון פרידמן שליט"א, שיחדד אותנו בעיון בסוגיות הש"ס, ע"פ מקרים הבאים לפתחנו בעולם המעשה. את המדור "טעמי ההלכה" יכתוב השנה ר' ניר ישי, ויעסוק בענייני דיומא, הלכות שמיטה ע"פ השיעורים שנמסרו בשנה שעברה ע"י הרב אפרים רובינשטיין שליט"א. ניפרד ונודה שוב ללוי צכמיסטר נ"י, שסיכם במדור זה בזמן קיץ את הלכות ברכות. ניפרד יפה מהמדור "ראה מה זה בפרשה" שכתב וערך בעמל רב הרב אהרון פרידמן שליט"א, ובמקומו נשתדל לפרסם מאמרים עיוניים של תלמידי הישיבה בנושאים כלליים ולקראת חגים ומועדים בנושא הלכתי הקשור לאותו מועד. נשתדל להמשיך ולזכות את הצבור בהלכות השבועיות, טעמי המנהגים אותם אנו נוהגים מידי יום

ביומו, וכן שאלה שבועית בה יחדד הרב בן-ציון אלגזי שליט"א את חוט מחשבתנו מעבר ללימוד הגמרא. וכרגיל נסיים כל עלון שלנו בביורגריה קצרה על אחד מגדולי ישראל ע"פ מאמרים שכתב הרב קלמן בר שליט"א, מהם אנו נדרשים ללמוד הרבה.

ע"פ להפוך את העלון לעלון של דברי תורה בלבד, נפרד גם מברכות ה"מזל טוב" שעטרו את עלוננו בשנה שעברה. נאחל מראש מזל טוב לכל אלו שיתארכו ויתחננו בשנה הבאה, וכן לאלו שיוולד להם בע"ה בן או בת, נכד או נכדה.

נאחל הצלחה רבה לתלמידי הישיבה החדשים שמצטרפים לספסלי בית מדרשנו, וכן לתלמידים שחוזרים לשנה שניה ומעלה, ובמיוחד לחיילנו שחוזרים אלינו משירותם בצה"ל, ונזכה כולנו להיכתב ולהיחתם לאלתר לחיים טובים ולשלום.

העורך: ש"י לאו | הקלדה: מוטי פקטר

העלון יוצא לאור ע"י ישיבת "כרם ביבנה", ד"ג אבטח 79855 נא לשמור על קדושת הגליון!

העלון מופיע גם באתרי ישיבת "כרם ביבנה" באינטרנט: עברית: [www.kby.org.il](http://www.kby.org.il) אנגלית: [www.kby.org](http://www.kby.org)

### זמני השבת

ערש"ש : 19:01  
מוצ"ש : 20:01

### זמני השבוע

(משבת שופטים ← יום ו')  
(ע"פ אופק תל-אביב)

4.36-4.29	עלות השחר
5.18-5.13	זמן ציצית ותפילין
6.11-6.07	הנץ החמה(משור)
6.15-6.11	הנץ החמה(נראה)
8.39-8.37	סו"ז ק"יש מגי"א
9.27-9.25	סו"ז ק"יש גר"א
10.32-10.32	סו"ז תפלה
12.42-12.44	חצות היום
13.15-13.17	מנחה גדולה
19.15-19.22	שקיעת החמה

הדף היומי: יבמות קז-קיג

### דיני השבוע ומנהגיו

ההפטרה: "אנכי אנכי הוא מנחמכם" (ישעיהו נא; יב).

פרקי אבות – פרק א'

### צעילוי נשמת

דודי הרב מרדכי פוגלמן זצ"ל  
בן הרב מנחם נחום ז"ל  
רב העיר קרית מוצקין  
נלב"ע בט' באלול ה'תשמ"ב

הרב יצחק ידידיה פרנקל זצ"ל  
בן הרב אהרון זצ"ל  
רב העיר תל-אביב יפו  
נלב"ע בדי' באלול ה'תשמ"ו

ת.נ.צ.ב.ה.  
הונצח ע"י העורך

### צעילוי נשמת

\*לזכרון עולם\*  
אבי ר' יום טוב לוי ז"ל  
בן ר' יצחק וסולטנה ז"ל  
נלב"ע בז' במרחשון ה'תשס"ז  
ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י ר' אבי לוי יבלח"א  
ומשפחתו שיחיו

אנו שמחים לחדש בס"ד את המדור 'חושן משפט בחיי המעשה', ובשבעות הקרובים נעסוק אי"ה בהלכות הלואה, ובמקרים שכיחים הנוגעים להלכות אלו. נשמח לפרסם גם תגובות לדברינו ככל שיאפשר המקום.

ש לי סכום כסף הגון המופקד בבנק, הבנק משלם לי ריבית של 3% לשנה (בהיתר עיסקא כדון). חבר סיפר לי על קופת גמ"ח המלווה כסף לנצרכים בצורה מובטחת 2) ערבים שיש ביכולתם לשלם, או שעבוד הדירה). כמוכן שבגמ"ח לא מקבלים ריבית כלל. האם ישנו חיוב מצד מצוות הלואה להוציא את כספי מן הבנק ולהפקידו בקופת הגמ"ח.

א מנס מצות עשה מן התורה היא הללוות לעניי ישראל בשעת דוחק [אין אנו נכנסין לחיוב הלואה למי שאינו עני ומה גדרו וכל דיונונו הוא בענין] וכמו שנאמר 'אם כסף תלוה את עמי' (שמות כב') וכן נאמר 'העבט תעביטנו די מחסורו' (דברים טו'). אלא שעדיין הדברים צריכים לפנים ולפני פנים. הברייתא בבא-מציעא עא. דורשת קדימויות בהלוואה מן הפסוק:

'תני רב יוסף 'אם כסף תלוה את עמי את העני עמד' - עמי ונכרי עמי קודם, עני ועשיר עני קודם, עניין (רש"י) - ממשפחתך ועניי עירך עניין קודמין, עניי עירך ועניי עיר אחרת עניי עירך קודמין'. וגרסינו עלה בגמ':

'אמר מר עמי ונכרי עמי קודם פשיטא? אמר רב נחמן אמר לי הונא לא נצרכה דאפילו לנכרי בריבית ולישראל בחינם'.

והובאה ברייתא זו להלכה ברי"ף וכן ברמב"ם פ"ה מהלכות מלוה ולווה הלכה ז'.

בפשטות נראה שאין בדבר ספק שאעפ"י שהאדם מפסיד את הריבית שהיה יכול לקבל מהגוי מצווה הוא להלוות לישראל הצריך לה.

ולכאורה ניתן היה לפטור את עצמו בכך שחיוב ההלוואה הוא כשבא העני אליו לבקש הלוואה, אלא שמתברר שבימינו שיש גמ"ח ידועים ומפורסמים ואלהם פונים הלווים אינו יכול להשמיט עצמו בטענה שלא פנו אליו בבקשת הלוואה. ואם מנהל הגמ"ח פונה אליו ודאי שאינו יכול לפטור עצמו. ועיין מה שדן בכגון דא ה'חפץ

<sup>1</sup> הן אמנם שבטור ושוי"ע נשמטה הלכה זו אולם מסתבר שגם הם מודים בה שהרי אם חולקים היו מציינים פלוגתא בזה וכן הבינו כל האחרונים.

חיים' בספרו אהבת חסד פרק ה' הלכה ד' בהערה ח'.

בספר שער המשפט כתב שהחיוב להלוות לישראל הוא רק כשהרווח מהריבית הוא מועט, אך ברווח רב אינו מחוייב להלוות לישראל והביא לדבריו שתי ראיות: האחת מסוגית הגמ' ע"ז כ. שם נחלקו רבי מאיר ורבי יהודה בפירוש הפסוק 'לא תאכלו כל נבילה לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה או מכור לנכרי' ולכולי עלמא יש להקדים נתינה לגר למכירה לגוי<sup>2</sup>. ובתוס' שם ד"ה 'ורבי מאיר' כתבו ז"ל:

"וא"ת וכי אם יש לו לאדם חפץ למכור יתנונו לגר קודם שימכרנו לגוי והלא אפילו לישראל אינו מצווה על כך? ו"ל דדווקא נבילה שאינה שוה אלא דבר מועט לישראל שלא היו עכו"ם מצויים ביניהם ולגר (תושב) היא שווה הרבה כשאר בשר".

ומכאן שאף במקום שהתורה מצוה להקדים בפירוש גר לגוי זהו דווקא בהפסד מועט ותו לא.

הראיה השניה היא מדין השבת אבידה שם שנינו<sup>3</sup>: "היה בטל מסלע לא יאמר לו תן לי סלע אלא נתן לו שכרו כפועל אם יש שם בית דין מתנה בפני ב"ד אם אין שם ב"ד בפני מי יתנה שלו קודם".

כלומר - אין אדם מחוייב לבטל ממלאכתו אם לא מובטח לו פיצוי מלא על הפסדו ומדוע תהיה חשובה מצוות הלואה יותר ממצוות השבת אבידה. אלא על כרחך שרק בהפסד מועט אמרינן הכי.

אמנם בספר 'מגילת אסתר' על ספר המצוות בשורש השישי כתב ביחס לראיה הראשונה שאדרבה ממה שהוצרכו פסוק מיוחד להלוואה ולא למדו מנבילה [ביחוד לדעת רבי יהודה שלא צריך לימוד כלל להקדמת גר] נלמד שאפילו בהפסד גדול מצווים אנו להקדים. ובשער המשפט דחה דטרח וכתב ליה קרא [ונראה להוסיף ביאור בדבריו דהלכות נוספות נלמדו משם כגון עניין ועניי עירך וכו' ואגבן דרשו את כל סדרי הקדימויות] ביחס לראיה השניה יש שתירצו

<sup>2</sup> לרבי מאיר לומדים זאת מהקדמת הנתינה לגר בפסוק ולרבי יהודה זוהי סברא פשוטה ולא צריך קרא כיון דגר אתה מצווה להחיותו וגוי אין אתה מצווה להחיותו.  
<sup>3</sup> ב"מ :

דשאני השבת אבידה שעניינה הצלת ממון חבירו ללא כל קשר למצבו הכלכלי ובה ודאי דממונו קודם, מה שאין כן הלוואה שיסודה בהלכות צדקה וגמילות חסד שהתורה חיובה ליתן אף שמפסיד רווח.

ב'אגרות משה' יו"ד חלק ג' סימן צג' כתב כשער המשפט (אף שלא הזכירו שם) ונימוקו עמו מטעם אחר והוא דאדם ראוי לעשות עסקים בכספו אף שיש מי שזקוק להלוואה ומאי שנא פרנסת ריבית משאר פרנסות. וכן כתב ב'אהבת חסד' שמי שפרנסתו מהלוואות בריבית (המותרות) אינו מצווה להלוות בחינם.

צד נוסף הוא הבטחון שבהלוואה, דדינא הוא שאינו מחוייב להלוות בלי משכון אם אינו בטוח בו שיפרע לו<sup>4</sup>. והדבר ברור שהפקדה בבנק בטוחה יותר מהפקדה בגמ"ח, אלא שכבר כתב בענין זה ה'חפץ חיים' ב'אהבת חסד'<sup>5</sup>, ונעתיק לשונו הטהורה:

"נראה לי שיתבונן בעצמו - אלו היה מרויח מהלוואה זו גופא כגון שהיה בא לו איש כזה ללוות ממנו על רווחים, אם היה מלווה גם בזה צריך להלוות לו"

העולה לדינא: אם הגמ"ח בטוח באופן שהיה משקיע את כספו ברמת בטחון כזו תמורת רווחים ועבור כספו שבבנק הוא מקבל רווח מועט בלבד, צריך הוא לשים את כספו בגמ"ח, אולם אם הגמ"ח אינו בטוח מספיק, או שפרנסתו תלויה ברווחי הריבית, או שהרווח הוא דבר גדול אינו מחוייב בדבר.

ביחס להגדרה של רווח מועט ורווח מרובה אין הדבר ברור ונראה שהדבר מסור ללב אם סכום זה חשוב אצל המלווה או לא<sup>6</sup>.

<sup>4</sup> כך בירר ה'חפץ חיים' ב'אהבת חסד' פרק א' בנתיב החסד אות יג עיי"ש.

<sup>5</sup> שם פרק שמיני בהגהה.

<sup>6</sup> באגרות משה שהבאנו כתב דהכל לפי מה שהוא אמוד ובשו"ת מנחת יצחק ח"ג סי' קכט' הביא כמה דעות בזה והרב ישראלי זצ"ל בחוות בנימין סימן כב' אף שחלק על השעהמ"ש וסובר שבעניי חייב להלוות אף בהפסד גדול מ"מ שם גבול לדבר - שתות.

## פתיחתא לסנהדרין / פרשת שופטים

מַעַל דְּפִי תִלְמוּדֵי אֲבֵיט נְכוּחֹת	אֲשִׁקֵּעַ עֵינַי בְּגִמְרָא... בְּהַ אֱלִין
וּמוֹלֵי נְצֻבוֹת	נְאֻחֲלוֹם, נְאֻחֲזֵה תְּמוּרָתָם עֲטוּיִים בְּבִדִין
גְּלִימוֹתֵיהֶם שְׁחוּרוֹת	שְׁבָעִים נְאֻחַת זְקֵנֵי סְנֵהֲדָרִין
שֶׁל שׁוֹפְטֵי עֶרְפָּאוֹת	וּמֵאוֹת בְּנֵי מוֹפִים בְּשִׁפוּלֵיהֶם אוֹחֲזִין
וַיְדִי שׁוֹטְרִים חֲשׁוּפוֹת	נְקוּל בְּיָ זֵעֶק ... מִשְׁנֵתִי יִעֲרַנִי ..
בְּחֻקֵי אוֹחֲזוֹת.../	קוּם... בְּכִי הַחֲדָר
...וּמוֹשְׁכוֹת.../ כְּמוֹ תוֹלְשׁוֹת...	

ע יקר מצות השמיטה היא מהמצוות שהם גזירת מלך, כמו שכתב "משך חכמה" (ריש פרשת בהר):

"שזה מחוקי התורה המורים על ההשגחה וההנהגה הניסית, אשר ברצות ה' נתן הארץ פריה לשלוש שנים" ע"כ.

ומ"מ כדי לסבר את האוזן, כתבו המפרשים כמה טעמים למצוה זו.

### א. לדעת שהארץ שייכת לקב"ה

הגמרא בסנהדרין (לט.) אומרת:

"אתא ההוא תלמידא, א"ל: מאי טעמא דשביעיתא (למה צוה הקב"ה על השמיטה – רש"י)? א"ל: אמר הקב"ה לישראל, זרעו שש והשמיטו שבע, כדי שתדעו שהארץ שלי היא, והם לא עשו כן אלא חטאו וגלו..."

וכמו שכתב ה"כלי יקר" (פרשת בחקתי) –

"אתם לא השמטם לי שנה שביעית, עמדו וגלו מהארץ והיא תשמט מאליה השמיטים שהיא חייבת לי, שנאמר: "אז תרצה הארץ את שבתתיה כל ימי השמה תשבת", כי חשש ה' פן בבואם לארץ יתעסקו בעבודת האדמה, וכאשר יפיקו ממנה תנובה רבה ישכחו את ה' ויסירו בטחונם ממנו ויחשבו כי חנם ועודם ידם עשו להם את החיל,

היינו שע"י השמיטה יאמינו שכולם רק שכירים ואריסים בקרקע והקב"ה הוא בעל השדה, מחזיר בקרבם אמונה איתנה בבורא עולם שכל מזונותיו של אדם קצובים לאדם, שמאמין בחי עולמים וזורע".

### ב. שהאדם יהיה בנוי ללימוד תורה

וזה ה"אבן עזרא" בפרשת "יתרו" (ד"ה "זכור"):

"ראינו כי שנת השמיטה דומה לשבת, כי גם היא שביעית בשנים... והנה השבת ניתנה להבין מעשי ה' ולהגות בתורתו, וככה כתוב – "כי שמחתני ה' בפעלך", כל ימי השבוע אדם מתעסק בצרכיו, והנה זה היום ראוי להתבודד ולשבות בעבור כבוד ה' ולא יתעסק לשוח אפילו בצרכיו..."

והובא בטור (או"ח ס' רצ):

"אמרה תורה לפני הקב"ה, רבוננו של עולם, כשיכנסו בני ישראל לארץ, זה רץ לכרמו וזה לשדהו, ואני מה תהא עלי? אמר לה, יש לי זוג שאני מזווג לך, ושבת שמו, כי לא נתנה שבת אלא ללמוד תורה".

וכתב בספר "צרור המור" (ויקרא כה):

"הקב"ה נתן מצוות שמיטה לבני ישראל כדי שיהיו בני אדם חפשיים

מעבודה ועוסקים בתורה ומצוות, דהיינו להיות עבדים לה'..."

### ג. שמיטה – סגולת ארץ ישראל

כתב האברבנאל (ויקרא כה):

"אבל אמיתות העניין הוא, שארץ ישראל יש לה בעצמה סגולה נפלאה, וייחוס גדול לקבל הניצוץ האלוהי, וההשגחה העליונה תתייחד באותה ארץ באופן נפלא, מה שאין כן בשום ארץ אחרת... הנה אם כן הייתה הארץ ההיא מצד טבעה ומצבה אצל העליונים נבחרת מכל הארצות, ולכן העידה התורה עליה – "ארץ אשר עיני ה' אלוקיך בה, מראשית שנה ועד אחרית שנה... ומפני זה רצה הקב"ה שכמו שהאומה בכללה תעשה זכר בשביית היום השביעי... ככה הארץ הנבחרת תעיד עליה בשמיטתה בשנה השביעית, ולזה נתן הסיבה במצות השמיטה: "שבת שבתון יהיה לארץ, שבת לה' – רוצה לומר, ששמיטת הארץ תהיה כמו השבת אשר מקודש לישראל, כי בו שבת מכל מלאכתו, וכאילו הארץ ההיא למעלת קדושתה, עם היותה בלתי מדברת, תעיד מה שיעיד העם הישראלי בשבתותיהם ותהיה עדות הארץ מעניין התבואה המתחדשת בה".

### השאלה השביעית

### עניני דינים

הרב בן ציון אלגוזי שליט"א

ה"שערי יושר" (שער ד' פ"ט) חקר לגבי חנויות, ג' מוכרות בשר נבלה, ג' טרפה וד' שחוטה האם חשוב רוב לאיסור או שנים לכל איסור באופן נפרד ואז יש רוב להיתר. כן הדבר גם לגבי דינים שפסקו מטעמים שונים, וכתב הרמ"א (חו"מ ס' כה) מ"מ כיון דהוי רוב לחיוב אזלינן בתר רובא, אבל הרבה אחרונים נחלקו לעיו. ומפשטות הפוסקים גבי חנויות משמע שהולכים אחר הרוב אף שחלוקים באיסורם.

א"כ צ"ע מה ההבדל בין חנויות לדיינים, שבדיינים יש אחרונים הסוברים שלא הולכים אחר הרוב ובחנויות משמע שלכו"ע הולכים אחר הרוב?

התשובה תפורסם בע"ה בגיליון הבא

### טעמי המנהגים

### ע"פ אוצר טעמי המנהגים

ר' שמואל פינחס גלברד

נוהגים לומר בעמידה את הברכה שלפני פסוקי דזמרה "ברוך שאמר", והברכה המסיימת "ישתבח", וכן את המזמור "ויברך דוד". (רמ"א או"ח ס' נא ס"ז)

1. לעמידה ב"ברוך שאמר": משום שמקובל שברכה זו תוקנה ע"י אנשי כנה"ג ברוח הקודש, שיהיו בה פ"ז תבות ויאמרוה בעמידה. (ט"ז או"ח ס' נא ס"א בשם או"ז)

2. לעמידה ב"ויברך דוד": משום שארבע המלים הראשונות של המזמור "ויברך דוד את ה'" ר"ת: ודאי – אחד משמות יו של הקב"ה, ור"ת של "אתה הוא ה' האלוקים שבאמצע המזמור הוא: אהי-ה, גם משמות הקב"ה. (יעבץ בסדרו בית יעקב דף נו)

3. לעמידה ב"ישתבח": משום שברכה זו תוקנה ע"י אנשי כנה"ג כמו "ברוך שאמר" ונמשכת אליה, לכן אינה פותחת ב"ברוך" כי היא ברכה הסמוכה לחברתה. (רש"י ספר האורה ח"ב ס' מו)

לפי נוסח ספרד הפסוקים מדה"א ט"ז פסוקים ה-ל"ו "הודו לה' קראו בשמו" וכו' נאמרים לפני ברכת "ברוך שאמר", אבל לפי נוסח אשכנז הם נאמרים אחרי "ברוך שאמר".

לנוסח ספרד: כפי שמובא בסדר עולם רבה (פר יד) היו אומרים פסוקים אלו אחרי פרשת התמיד ולזכר קרבן התמיד, פסוקים ט"ז-כ"ב בשחרית ופסוקים כ"ג-ל"ו במנחה, לכן אומרים אותם לפני "ברוך שאמר", סמוך לפרשת התמיד ומשנת "איזהו מקומן", אבל לפי מנהג אשכנז נהגו לאומרם אחרי "ברוך שאמר" כדי "להקדים הברכה לכל המזמורים שיהא לכולם ברכה בתחילה וסוף". (טור ס' נא)

**ש**אלה: ראובן אירח בביתו את חברו, אשר הביא עמו ספר שבכוונתו למכור בהנחה גדולה. שמעון ביקש לקנות ספר זה, אך ראובן, שחשק גם כן בספר, אמר שמקומו קנה לו. לאחר מכן הלך שמעון וקנה מחברו של ראובן את הספר, וראובן תובע אותו על קנייתו. שמעון טוען כנגדו שהספר שייך לו. מה הדין?

**ת**שובה: המשנה בב"מ י"א ע"א אומרת: "ראה אותן רצין אחר מציאה, אחר צבי שבור, אחר גזולות שלא פרחו, ואמר: זכתה לי שדי – זכתה לו". מכאן אנו למדים שחצרו של אדם קונה לו חפצים שאין להם בעלים, דהיינו אבדה או הפקר. המרדכי והאור זרוע (1) מביאים את הראב"ן וראב"ה, שנחלקים האם סחורה הנמכרת בזול דומה לאבדה.

נתה"מ (2) מסביר את שתי הדעות. לדעת הראב"ן, מכיוון שקיים דין שאם אדם קצב דמים למכירת חפץ מסוים רשאי אחר לתפוס ולקנותו, ואין המוכר יכול לחזור בו, הרי שבמצב זה כיוון שהמחיר קצוב (שהרי אחרת א"א לדעת שאכן מדובר בהנחה גדולה), וחצרו נחשבת כידו, הרי זה כאילו תפס את החפץ וקנהו.

הראב"ה, לעומת זאת, סובר שחצרו נחשבת כידו רק לעניין מציאה, ואילו במקרה זה מכיוון שלא קנה את החפץ באופן פעיל לפני כן, כשהיה בביתו, הרי שאנו חוששים שמא אינו רציני בקנייתו ולכן אינו זוכה בחפץ. כך פוסק גם הרמ"א בשו"ע סי' רס"ח סעי' ג': "ואם סוחר א' הביא סחורה בזול לחצירו של שמעון, ובא שמעון ואמר: תקנה לי חצירי, ובא ראובן אחר כך ולקחה, י"א דזכה ראובן, דמאחר שאינו מציאה גמורה, כי בעל החצר צריך לקנותה (במעוות), לא זכתה לו חצירו. וי"א דזכה בעל החצר". יוצא א"כ שיש במקרה זה מחלוקת, ולא הוכרע כאחת הדעות.

הגמ' בב"ק כ"ז ע"ב מביאה את הכלל "אין הולכין בממונו אחר הרוב". כשיש ספק בפסיקת הדין אין ללכת אחר הרוב, אלא במקום שבו הפסיקה מתבצעת ע"י דינים שיושבים יחד (3). כל זה נאמר רק במקום שבו הדין אינו יכול לפסוק בעצמו, מכח סברות וראיות, שזו הדרך הפשוטה והטובה לפסיקת הדין.

בגמ' בב"ק כ"ז ע"ב מופיע הכלל "עביד איניש דינא לנפשיה". משמעותו של דין זה הוא שאדם יכול להוציא לפועל את הדין באופן עצמאי, בלא צורך להמתין לעזרת בי"ד. מהרא"ש בסנהדרין משמע שע"פ כלל זה אנו מתייחסים לאדם העושה דין זה כדין בפועל, שפוסק ומבצע את דינו. ע"פ שני הכללים הללו מחדשים היש"ש והת"כ (4) שבמחלוקת בדין שאין ביה"ד יכול לפסוק בו, יכול הנידון, המוחזק בחפץ, לטעון כדעת מי שמקל עמו, ע"פ הסברנו ברא"ש, שהוא נחשב כדין ולכן יכול לפסוק לעצמו את הדין. ואע"פ שקשה, שהרי סוף כל סוף הטוען יכול להיות עם הארץ גמור, ואיך הוא קובע מה הדין? מ"מ אומר היש"ש שהוא יכול לומר קים לי כדעה אחת, דהיינו שהוא תולה דעתו במי שקדם לו וסומך על חכמתו.

דין זה מופיע לראשונה בצורה מפורשת במחלוקת רש"י ור"ת בכתובות מ"ז ע"ב. רש"י ור"ת נחלקים בפירוש הגמ' שם מתי יכול הבעל לירש את הנדונה אם מתה אשתו – רק אם מתה לאחר הנישואין, או אף כשמתה בין הנישואין לנישואין. הספק בין רש"י לר"ת הוא ספק קרוב לשקול. מצד אחד יש לפסוק כר"ת מצד היותו מאוחר מרש"י, כפי שפוסק הרמ"א בחו"מ סי' כ"ה סעי' ב': "כל מקום שדברי הראשונים כתובים על ספר והם מפורסמים, והפוסקים האחרונים חולקים עליהם, כמו שלפעמים הפוסקים חולקים על הגאונים, הולכים אחר האחרונים, דהלכה כבתראי מאביי ורבא ואילך" (5), אך מצד שני

ישנן מס' קושיות חזקות על דעת ר"ת בסוגיה, המופיעות בתוס', ולכן הסברה נוטה לדעת רש"י. לכן אומר המרדכי בסימן קנ"ד: "ואומר הרב רבינו שמואל בן רבינו ברוך דאם יתפוס החתן המוציא מחבירו עליו הראיה שאמר קים לי כרבינו שלמה יצחקי". וכן פוסק גם הרמ"א באה"ע סי' נ"ג סעי' ג'.

לענייננו, עלינו לדון האם יש צורך שהנתבע יטען בפירוש קים לי כדעה פלונית, או שמא בי"ד יכול לטעון זאת בשבילו, אף שלא מדעתו. מדברי בעל כנסת הגדולה (6) משמע שיש צורך שהנתבע יטען זאת בפירוש (הוא כותב שלירוש בי"ד טעינין קים לי, וממילא משמע שלכל אדם אחר אין עושים זאת). שו"ת שאילת דוד (7) כותב שרק מי שבעצמו גדול בתורה ויכול להביא ראיות לדעתו יכול לטעון טענת קים לי (8). נתה"מ (9) אומר שטוענים קים לי למוחזק מעיקרא, אך תופס צריך לטעון זאת בפירוש, אך הברכי יוסף (10) אינו מחלק, וסובר שבית הדין יכול לטעון עבור הנתבע את טענת הקים לי, אף אם אינו יודע זאת מעצמו, בכל מקרה. וכן נראה גם מסברה, ע"פ מה שאמרנו שדין קים לי מבוסס על דין "עביד איניש דינא לנפשיה", שהרי שם האדם נחשב כדין אע"פ שאינו יודע מכח איזה דין ואיזו הלכה הוא מבצע את פסיקתו, וכן הלכה לרוב פוסקי ימינו (11).

**לסיכום:** אין הכרעה במחלוקת הראב"ן והראב"ה האם ניתן לקנות סחורה הנמכרת בזול בקניין חצר, ולכן עלינו לפסוק ע"פ דיני פסיקה מספק. מסיבה זו עלינו לטעון לטובת שמעון, שהינו מוחזק בחפץ, טענת קים לי כראב"ה, ולכן נכריע כשמעון, והוא יקבל את הספר.

המשך בשבוע הבא...

(1) אור זרוע ח"ג פסקי בי"מ סי' ע"א ומרדכי בי"מ פ"ק סי' רל"ח.  
 (2) נתה"מ ביאורים סי' רס"ח פ"ק ד'.  
 (3) כאשר הדינים יושבים יחד, מסביר תוס' בסנהדרין שהמינוט נחשב כמו שאינו, וממילא אף זה אינו נחשב כהליכה ע"פ הרוב. וראה א"ת בקיצור ת"כ סי' קכ"ב ובקוה"ס סי' ו' סעי' ב"ג בביאור דברי תוס'.

(4) ייש"ש על ב"ק פ"ב סי' ד' ה"ו ת"כ סי' פ"ח.  
 (5) הש"ך במקום ממתן את הדברים, ומסביר שאין מדובר בפוסקים מתקופות שונות, כמו אחרון שיהלוק על ראשון, אלא רק בני אותה תקופה.  
 (6) חו"מ הגהות ב"י סי' כ"ה סעי' י"ח.  
 (7) מקור בית אב ודרכי ההוראה, דף ה' סעי' א'.

(8) וכבר הבאנו את דברי היש"ש, שדוחה הסבר זה.  
 (9) חו"מ סוף סי' כ"ה כללי תפיסה כלל כ"ג.  
 (10) חו"מ סי' כ"ה סעי' ט'.  
 (11) ובניהם שרית יבע אומר חלק ז' חו"מ סי' ב' ושו"ת מנחת יצחק חלק ו' סי' ק"ע.

**רבי יום טוב ליפמן הלר זצוק"ל**

**צדיקים במיתתם קרויים זדים**

בעל "תוספות יום טוב", אב"ד ור"מ פראג, לודמיר וקראקא (קרוב) נלב"ע ב' באולו ה'ת"יד

**הרב קלמן בר שליט"א**

בחוה"מ סוכות ת"ד נקרא לכהן ברבנות קראקא במקומו של רבי יואל סירקיש זצ"ל, ה"ח. לאחר התקוממות הקווקים של חמילניצקי באוקראינה בשנת ת"ח-ת"ט כשרבות מנשי ישראל התענגו, עשה ריט"ל הרבה לטובתן בהשתדלו להתירן מכבלי עיגונן.

חיבר את תפילת "אל מלא רחמים" וסליחות ליום כ' בסיון. ספריו כתובים בעברית צחה ובסגנון בהיר מהם משתקפות ידיעותיו המרובות במתמטיקה, אסטרונומיה וטבע. נוסף על בקיאותו הרבה ספרות ההלכה, בפרושו למשנה באר קודם כל את המילים הקשות ע"פ עומק דקדוק השפה והגינה, ואח"כ פרש את ההלכה.

מבין ספריו של התו"ט: תוספות יו"ט על המשניות, מעדני מלך, לחם חמודות, פלפולא חריפתא, מלבושי יום טוב, טוב טעם, תרגום ובאור לאורחות חיים" להרא"ש, דרוש חדושי הלבנה, מאמר יום טוב על אבן עזרא, צורת בית המקדש, ברית מלה, באור לבחינות עולם, דרכי הוראה, דרשה לפרשת חיי שרה, הגהות על אמרי שפר, הגהות לגבעת המורה, הגהות על טושו"ע אבה"ע, הגהות על כפתור ופרח להרב אשתורי הפרחי, לקט שושנים על ספר ערוגת הבושם, סדר שאלת גיטין, קובץ דרשות וכן סליחות, שירים ופיזטים שונים.

ר' זליג מרגליות, בהקדמה לספרו "חבורי ליקוטים", מעיד עליו "שלא הניח אחריי מעות לקנות רבה של קראקא עיר ואם בישראל, וכל זה מפני שלא פשט ידו בממונו שאינו של יושר ולא קיבל מתנות". תודתו נתונה למר אברהם קולט, מצאצאי בעל "התוספות יום טוב", על החומר ששלח לנו על חייו.

**א**ין אני רואה הפרש בין פרוש המשנה לפרוש המקרא, שהרשות נתונה לפרש המקראות, כאשר עניינו הרואות חיבורי המפרשים שמימות התלמוד. אלא שצריך שלא יכריע ויפרש שום דין שיהיה סותר דעת בעלי התלמוד". כך כתב בעל תוס' יו"ט בהקדמתו לפרוש המשנה, לאמר, שבאים אנו לפרש את המשנה שלא כפרשם של חכמי התלמוד.

רבי יום טוב נולד בשנת של"ט (1579) בוולרשטיין. הוא התייתם מאביו רבי נתן עוד בהיותו אמו בהריון וגדל בבית סבו. בצעירותו למד אצל המהר"ל מפראג, ובהיותו בן י"ח נתמנה לדיין בבית דינו של רבו, המהר"ל, בתפקיד זה כיהן במשך כ"ח שנה. בחודש חשוון שפ"ד נתקבל להיות רבה של ניקלשבורג שם תיקן את ה"מי שברך" המפורסם לברך את האנשים הנהגים מלדבר שיחת חולין בבית הכנסת.

הימים ימי "מלחמת שלושים השנה" ועל יהודי בוהמיה והעיר פראג בראשה הוטל לשלם מס גדול כדי לכסות את הגרעון שהתהווה בקופת הממשלה. לשם זה התמתנה ועבדה העיר רבי יום טוב בראשה.

אחדים מהנערכים שלא התרצו לשלם את הסכום שהוטל עליהם הגישו קובלנה לפני הממשלה נגד חברי העדה. נוסף על זה, הלשינו על הרב בפני המלך פרידינד השני שבספריו "מעדני מלך" ו"לחם חמודות" התבטא נגד הממשלה ונגד הנצרות. בקיץ שפ"ט נאסר והואשם בין השאר בהפרת הוראת האפיפיור לשרוף את התלמוד העברי, ובמקום זאת הוא חיבר והוציא לאור ספרים על התלמוד. בית המשפט של כמרים קתולים גזר עליו דין מוות. לאחר תחינות ובקשות "חנן אותו הקיסר ושחררו תמורת קנס כבד והגבלת פעילות. את יום מאסרו, ה' בתמוז קבע ר' יום טוב כתענית לצאצאיו.